

HAJDÚ ZOLTÁN*

A BARANYA-HÁROMSZÖG TERÜLETI-KÖZIGAZGATÁSI INTEGRÁLÁSÁNAK KÉRDÉSEI JUGOSZLÁVIÁBAN, 1918–1945

PROBLEMS OF TERRITORIAL-ADMINISTRATIVE INTEGRATION OF BARANYA-TRIANGLE INTO YUGOSLAVIA, 1918–1945

ABSTRACT

The end of the First World War resulted very complicated territorial structures around the new state borders of the new Hungary. The paper is analysing the situation of Baranya-triangle, on the common borders of Hungary and the new Yugoslavia. A relatively little (1100 km²) area with not so huge number of population (50 thousand) turned to be a key problem in the new Yugoslavia among Croats and Serbs. Between 1918–1941 the area belonged to Voivodina, between 1941–1944 to Hungary, and after 1945 to Croatia in the framework of federal Yugoslavia.

1. Bevezetés

Az I. világháború befejezésekor szinte minden későbbi magyar határszakaszon bizonytalanságok alakultak ki mind nemzetközi jogi (nem volt még békeszerződés), mind pedig katonai, hatalmi, és politikai tekintetben. A területi folyamatokat a győztes nagyhatalmak, mellettük a „kis győztes” szomszédos államok (a Baranya-háromszög tekintetében Szerbia) és a helyben lakó nem magyar nemzetiségűek (a Baranya-háromszög esetében a szerbek és a horvátok) formálták elsősorban.

A nemzetközi, a kétoldalú államközi, a belső területi folyamatok minden későbbi magyar határszakaszon Magyarország, illetve a magyarság hátrányára alakultak az államhatár megvonását illetően. Rövid elemzésünkben a Baranya-háromszög esetében mutatjuk be ezeket a folyamatokat. Csak annyiban térünk ki a szélesebb nemzetközi és országos folyamatok említésére, amennyiben azok elengedhetetlenül szükségesek a regionális folyamatok megértéséhez.

2. A magyar–délszláv államhatár kialakulásának bizonytalanságai, megvonása

Az I. világháború alapvetően újrendezte Európa belső viszonyait, s nem csak államközi tekintetben, hanem az egyes államokon belüli folyamatokat is. 1918 októberére szinte mindenki számára világossá vált, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia elveszítette a háborút. A vereségnek minden tekintetben súlyos hatásai voltak Bécsben és Budapesten egyaránt.

A nemzetiségek által lakott területeken új államosodási folyamatok indultak el. A szlovén lakta területek 1918. október 29-én megfogalmazták elszakadásukat Ausztriától. Ugyanezen a napon Zágrábban a Nemzeti Tanács kimondta, hogy a „Háromegye Királyság” elszakad a történelmi Magyarországtól. A szlovének és a horvátok együtt is kimondták

* Az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet.

kiválásukat az Osztrák–Magyar Monarchiából. A zágrábi nyilatkozat helyreállította Horvátország szuverenitását. Horvátország gyakorlatilag a Nemzeti Tanács igazgatása alá került, nem tartozott más államhoz. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy a megalakulás után inkább csak nyilatkozatok hangzottak el, ténylegesen a Nemzeti Tanács nem tudta átfogóan irányítani az új állam területének folyamatait.

A Zágrábban székelő Nemzeti Tanács önmagát a Monarchiában élő délszlávok egyetlen legitim képviselőjének tekintette. 1918. október 29-től a „Szlovén, Horvát és Szerb Állam” keretei között (elnöke szlovén, egy-egy alelnöke horvát, illetve szerb nemzetiségű volt) a Nemzeti Tanács a Monarchia valamennyi délszlávok lakta területét egy államba kívánta integrálni. Ugyanakkor a Nemzeti Tanács már november 6-án kinyilvánította szándékát, hogy az általa megteremtett új ország egyesül a Szerb Királysággal. (Az egyesülés 1918. december 1-jén megtörtént, ezzel megszűnt a rövid életű korábbi államalakulat.)

Az I. világháború katonai szakaszának befejezése után (1918. november 3., az Osztrák–Magyar Monarchia padovai fegyverszüneti megállapodása) megindult a résztvevők (mind a győztesek, mind pedig a vesztesek) alkalmazkodása az új helyzethez, illetve a győztesek részéről elsősorban a győzelem minél nagyobb gyümölcseinek a leszakítása.

Az antant és Magyarország által Belgrádban aláírt katonai egyezmény 1918. november 13-án demarkációs vonalat állapított meg, amely a Dráva–Barcs–Pécs észak–Duna–Baja észak vonalon húzódott. Az egyezmény aláírásakor csak katonai kérdésként vetődött fel a szerb vonalon húzódás. Ugyanakkor rövid időn belül világossá vált, hogy a külső nemzetközi feltételeket kihasználva a szerb törekvések a megszállt területek bekebelezésére irányulnak. A megszállt területek a szerbek már a birtokba vétel időpontjától megkezdték a korábbi magyar politikai és közigazgatási szervek és személyek zaklatását, majd távozásra kényszerítését.¹

1918. november 13-án az első szerb megszálló csapatok vasúton elérték Pécsset, majd másnap megkezdődött a város stratégiai pontjainak birtokba vétele. A szerbek korántsem az ideiglenesség jegyében, hanem úgy rendezkedtek be a városban, hogy világosan láthatóvá vált a megtartására irányuló szándékuk.²

Ugyanez volt megfigyelhető Baja esetében is az első naptól kezdve.³ A városba 1918. november 13-án érkeztek be a megszálló csapatok. Az 1918. november 25-én Újvidéken megalakult Népi Igazgatóság (Narodna uprava) szinte a legkisebb jelentőségű közigazgatási kérdésekbe is beleszólt, utasított a megszállt városban.

Horvát- és Szlavonország területén nem csak Zágrábban alakult meg a Nemzeti Bizottság, hanem a különböző településeken is létrejöttek ilyen, önmagukat teljes képviseleti joggal felruházó szerveződések. November 24-én a Nemzeti Tanács Helyi Bizottságainak a képviselői Rumán megtartott közgyűlésükön úgy határoztak, hogy a Szerémség közvetlenül a Szerb Királysághoz csatlakozik, ha a „Szlovén, Horvát és Szerb Állam” és a Szerb Királyság nem egyesül. A Monarchia-beli szerbek inkább a Szerb Királyság felé orientálódtak, semmint a szerbséget megosztó két állam elfogadása került előtérbe.

Az Anyaország területén is létrejöttek a különböző nemzeti, népi bizottságok, nem csak Budapesten. A Vajdaság területén főként a szerb és a szerb-bunyevác nemzeti bizottságok voltak aktívak települési szinten. Az első Bunyevác–Szerb Nemzeti Bizottság Szabadkán jött létre október 27-én. A Szabadka központú szerb és bunyevác közösségek elsősorban a Zágrábban megalakult és működő Nemzeti Tanácsot tekintették partnerüknek, érdekelték voltak a Monarchia területén élő délszlávok egyesítésében.

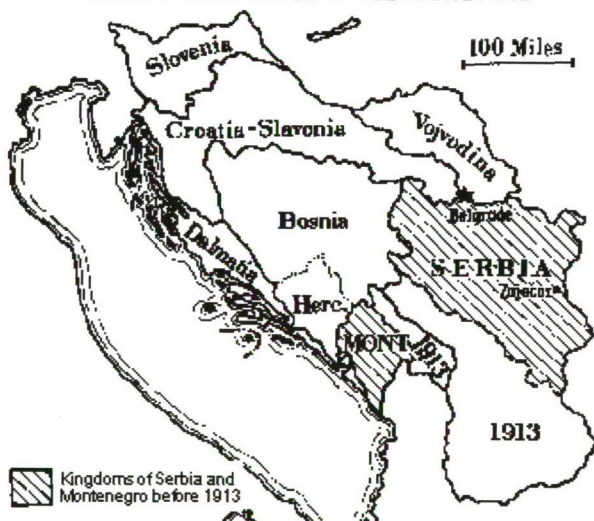
Az újvidéki népbizottság (mely a szabadkaival szemben megalakulásától kezdve a Szerbiával való közvetlen egyesülést tekintette céljának és feladatának) kezdte meg a vajdasági népgyűlés szervezését. Ezer szerb, bunyevác, horvát, szlovák, és más szláv polgárra jutott egy képviselő. Az így megválasztott 757 képviselő (nemzetiségileg 578 szerb, 84

bunjevác, 62 szlovák, 21 ruszin, 3 sokác, 2 horvát, 6 német és 1 magyar) 1918. november 25-én a „dél-magyarországi szlávok” Újvidéken megtartott népgyűlésén kimondták Baranya, Bácska, Bánát csatlakozását Szerbiához.⁴

A kérdésben nem nyilváníthattak véleményt sem a területen élő magyarok, sem pedig a németek. A népgyűlés így korántsem képviselte a térség lakosságának egészét, de az adott belső és külső viszonyok között nem igazán számított a legitimitás, sokkal inkább a győztes katonai pozíció és a pillanatnyi hatalmi státusz.

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kikiáltására 1918. december 1-jén került sor (1. ábra). Északi határait még nem jelölték ki a győztes nagyhatalmak, hiszen a párizsi békekonferencia csak 1919. január 18-án kezdte meg rendszeres üléseit. Az új állam létrejötte után a korábbi részek lakossága, s különösen elítje természetes módon megőrizte identitását. A korábbi területek részben statisztikai és földrajzi személeti tartalommal folyamatosan megjelentek a későbbi történeti folyamatokban.

1. ábra. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területi kialakulása
TERRITORIAL FORMATION OF YUGOSLAVIA 1919

Forrás: www.montenet.org/history/podgskup.html

A békekonferencia 1919. május 12-én nyilvánította ki, hogy a Mura–Dráva vonalat tekintik Magyarország és az új SZHSZ Királyság közös határának. Ezt a vonalat sem a szerb kormány, sem a területen élő szerb és horvát lakosság nem fogadta el államhatárként. A demarkációs vonal ettől jóval északabbra húzódott. A szerbek a korábban elfogadott demarkációs vonalat próbálták államhatárként elfogadtatni.

A szerbek át kívánták lépni a megállapított határt, s úgy ítélték meg, hogy erre a legnagyobb az esélyük a Baranya-háromszög esetében. A Baranya-háromszög kérdése a déli magyar határ egésze okán, illetve önmagában is a békekonferencia asztalára került⁵ 1919. július 17–26. között három lehetséges határvonalról vitatkoztak a Baranya-háromszöget illetően:

- maximális változatban Mohács és Siklós is a határ másik oldalára kerülne,
- a későbbi trianoni határvonal,
- Pélmonostortól délre húznák meg a határt, így kilenc község a trianoni megoldáshoz képest még Magyarország határai között maradna.

1919. augusztus 25-én a békekonferencia korrigálta a határjavaslatát, s a Baranya-háromszöget a Dályok–Baranyavár–Torjanc vonaltól délre szerb fennhatóság alá adták. Az elfogadott változatban nem tisztelték sem a korábbi járás, sem pedig a települési határokat, sőt több esetben telkeket vágott ketté az államhatár.⁶

Az országhatár kijelölésekor Baranya megye Baranyavári járásának (székhelye Dárda) nagy része a határ délszláv oldalára került, csak 12 község maradt magyar fennhatóság alatt. A határváltozás még 9 községet a mohácsi és a siklósi járásból is átcsatolt. A 34 község közül 14 (Bellye, Csúza, Hercegszöllős, Karancs, Kiskőszeg, Kopács, Kő, Laskó, Nagybodolya, Sepse, Újbezdán, Várdaróc, Vörösmart) volt magyar többségű, s ezekben a községekben élt a baranya-háromszögi magyarság 72,2%-a.⁷

Az 1910. évi magyar népszámlását tekintve kiinduló pontnak 1136 km² területet (Baranya megye akkori területének 22,2%-át) valamint 50 980 főt (a megye lakosságának 16,9%-át) csatolták el. Baranya megye így jelentős területi veszteségeket szenvedett.

3. A Baranya-háromszög a szerbek szerint nem horvát, hanem „vérrel szerzett” szerb terület lehet csak

(A közigazgatási átrendeződések sajátosságai)

A földrajzi értelemben vett Baranya-háromszög (több más földrajzi megnevezése is megjelent: Drávaszög, Délkelet-Baranya) a Dráva és a Duna szélesebb értelemben vett torkolati térsége. Közigazgatási tekintetben történetileg 1736-tól a „Baranyavári járás” keretei között illeszkedett Baranya megye területi igazgatásába. A járás székhelye a nem túlságosan nagy és nem kiemelkedően fejlett Dárda volt. A térség gravitációs és piaci központja jelentős részben Eszék volt (több évtizeden keresztül sajátos garnizon-város), hiszen Baranya megye székhelye, Pécs sokkal távolabb volt, nehezebben, költségesebben és hosszabb idő alatt volt megközelíthető a Drávaszög településeinek a többségéből.

A leendő délszláv állam belső területi-közigazgatási struktúráját illetően eltérő elképzelések éltek Belgrádban, Zágrábban és az emigráció különböző köreiből. Az 1918. november 9-én Genfben megtartott háromoldalú (Jugoszláv Bizottság, Szerbia, Zágrábi Nemzeti Tanács) tanácskozás után még megmaradt a föderalista berendezkedés lehetősége, de ez a szerbek számára szinte azonnal elfogadhatatlanná vált. A Szerb Királyság az erő nyelvében tárgyalta, majd cselekedett a horvátokkal és szlovénokkal szemben is.

Az újvidéki népgyűlés 1918. november 25-én megválasztotta az 50 tagú Nagy Nemzeti Tanácsot, mely ettől kezdve rendeleteket adott ki. A Nagy Nemzeti Tanács végrehajtó szerve a Nemzeti (több korabeli forrásban Népi) Igazgatóság (Naroda uprava) lett, mely 11 osztályra tagolódva látta el a tartományi közigazgatás feladatait. (Bácska–Bánát–Baranya területe 1918. november 21. és 1919. március 11. között de facto önkormányzati provincia-ként működött. A Nemzeti Igazgatóság folyamatos vitában állt a központi hatalommal.) A Nemzet Igazgatóság elnöke a radikális dr. Joca Lalošević lett. A közigazgatás tevékenysége csak a demarkációs vonalig terjedt volna elméletileg, de mint Baja és Pécs esetében megállapítható, tevékenysége a részletekre is kiterjedt a megszállt területek egészén. (A Nemzeti Igazgatóság 1919. március 11-i megszűnésekor az osztályok nagy része Belgrádba került, egy része pedig Újvidéken maradt az újonnan szervezett „Bánát, Bácska és Baranya Minisztérium” keretei között.)

1918–1922 áprilisa között az ország területi közigazgatásában többféle elem keveredett: rövid ideig megmaradtak a korábbi magyar területi beosztás elemei, a megyék zsupánsgokká alakultak át, éltek a háború és az átalakulás időszakában létrejött „Nemzeti Tanácsok” és egyes szerveik, a meghatározó a katonai közigazgatás lett. Az ideiglenesség, s

részben a katonai igazgatás megteremtése céljával adta ki Sándor király az 1919. januári rendeletét az új állam ideiglenes belső közigazgatásának megteremtéséről. Az új országot – nagyrészt elszakadva minden korábbi történeti-területi sajátosságtól, örökségtől stb. nyolc tartományra (Észak-Szerbia, Dél-Szerbia, Montenegró, Vajdaság, Horvát-Szlavonország, Dalmácia, Bosznia és Hercegovina, Szlovénia) osztotta fel. Az egyes tartományok között alapvető különbségek voltak szinte minden tekintetben.⁸

A magyar anyaországtól elcsatolt, összefüggő területekből (Bácska, Bánát és a Baranya-háromszög) „Vajdaság” néven külön tartományt szerveztek. (Ez a területi konfiguráció mutatja, hogy a földrajzi nevek területi tartalma rövid idő alatt is újraszabható, átalakítható.) Az így kialakított Vajdaság területe 19 702 km², népességszáma az 1921. évi szerb népszámlálás szerint 1,38 millió fő volt.

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alkotmányozó nemzetgyűlése megválasztására 1920. november 28-án került sor. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1921. június 28-án fogadta el az új alkotmányt (Szent Vid napján). Kétkamarás rendszert (Szenátus, Képviselőház) hoztak létre.

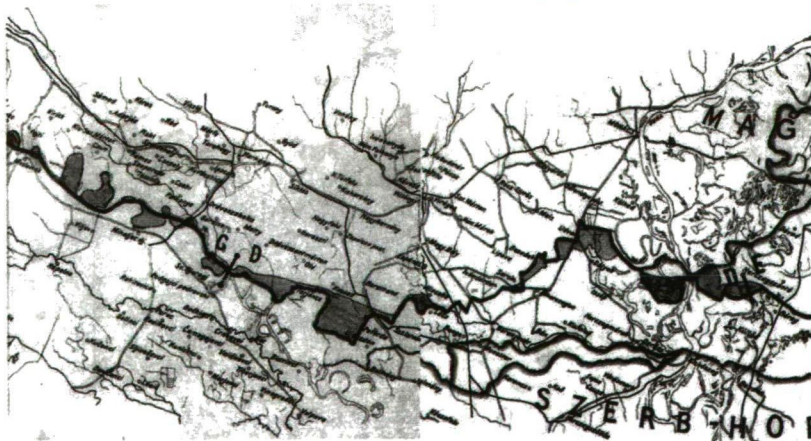
Az alkotmányozási folyamatban, illetve vitákban megfogalmazódott az, hogy az országot a történeti területek bázisán kell autonóm tartományokra tagolni, s a 9 tartomány (Ó-Szerbia, Szerémség, a Bánát, a Bácska, Horvátország, Szlovénia, Dalmácia – Cattaro nélkül –, Montenegró, Bosznia-Hercegovina (Cattaróval) önálló tartományi gyűléssel, valamint saját beligazgatási szervezettel rendelkezne.⁹

A közigazgatás szempontjából a legfontosabb eleme ennek az alkotmánynak az, hogy elutasította a föderalizmust, centralizált államberendezkedést alakított ki, erősen centralizált közigazgatással. Az alkotmány alapjaiban meghatározta a közigazgatási felosztást. A közigazgatás legfontosabb területi szintje az „oblast” lett.

A Baranya-háromszög területén az 1921. évi szerb népszámlálás szerint 49,2 ezer fő élt. A terület lakosságából 16 638 fő, a népesség 33,8% vallotta magát magyarnak, 32,6%-a németnek, 18,8%-ka horvátnak, 12,9%-ka szerbnek. Egyértelműen megállapítható, hogy az elcsatolásban nem a nemzetiségi viszonyok, hanem a hatalmi-katonai pozíció döntött.

A Baranya-háromszög északi határát a magyar–jugoszláv határmegállapító és kitűző bizottság lépésről lépésre rögzítette a terepen A végleges vonal 1922. április 3-án került elfogadásra (2. ábra).

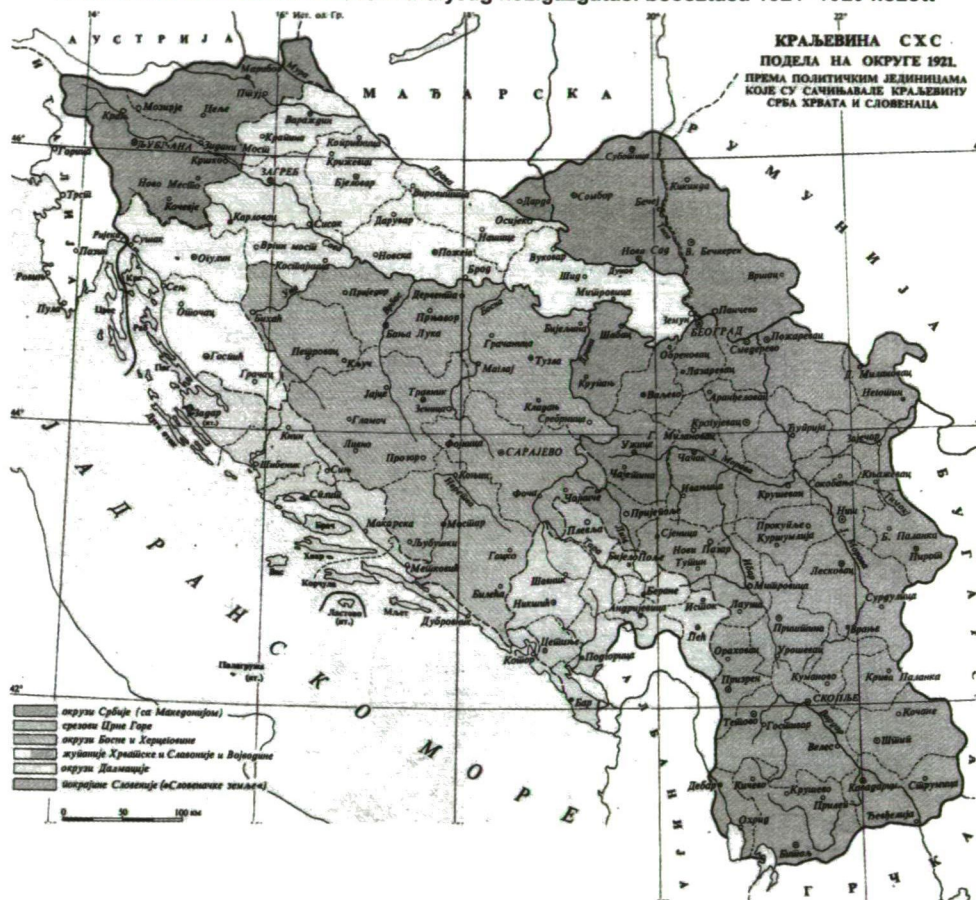
2. ábra. A baranya-háromszögi határ végleges kitűzése

Forrás: Bácsa G. 1998.

Az 1921. évi alkotmányban foglaltakat végrehajtva 1922. április 26-án a „végleges” rendezés igényével lényegi közigazgatási területi reformot hajtottak végre. Az országot 33 egységre (oblast) osztották fel, ennek során a Baranya-háromszög az Újvidék központú „Bácska” oblastba, a Zombori járásba került (3. ábra). A Baranya-háromszöggel közvetlenül határos Eszék maga is közigazgatási központ lett, területi, lakossági, sőt a napi közigazgatás szempontjából is előnyösebb lett volna, ha a háromszög oda kerül, de politikai megfontolásokból a Baranya-háromszög maradt Újvidék igazgatása alatt.

3. ábra. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság közigazgatási beosztása 1921–1929 között

Forrás: Skolszki isztorijki atlasz. Beograd, 1975.

Az új közigazgatási beosztást a horvát politikai elit nagy része fenntartásokkal nézte, hiszen számukra az elsődleges kérdés az új királyság föderatív alapon történő berendezése lett volna (amire a háború alatt homályos ígéreteket is kaptak a szerb politikai köröktől), de minimális célként legalább a horvát területi autonómia kivívása volt. Ebben a szerb–horvát kapcsolatrendszerben értelmezhető az, hogy a Baranya-háromszög nem kerülhetett „horvát igazgatás alá”, meg kellett maradnia szerb „fennhatóság alatt”.

1929 januárjában a királyi diktatúra bevezetésére a szerb–horvát ellentétek kiéleződése, a Horvát Parasztpárt vezetőjének a meggyilkolása a belgrádi törvényhozásban szolgáltatta

a belső feltételeket. Január 6-án az uralkodó lényegében királyi kormányzást vezetett be az országban, felszámolta a korábban sem erős alkotmányos monarchia elemeit.

1929 októberében az uralkodó úgy vélte, hogy 1918-tól végbement a délszláv népek egységesülése (ebben nagyot tévedett), s az ország nevét hivatalosan is Jugoszláviára változtatták. A „jugoszláv” tudat erősítésére minden szinten kísérletet tettek, felhasználva a sajtót és az új technikai lehetőségeket, a rádiót és a filmművészetet is.

Az ország nevének megváltoztatásával egy időben az ország új közigazgatási beosztást is kapott. Megszüntették a korábbi körzeteket, nagy területű bánságokat hoztak létre. Kilencc területi bánság, valamint Belgrád jött létre. A bánságokat az ország nagyobb folyóiról nevezték el, ezzel megkerülve azt, hogy bármelyik direkt politikai, avagy nemzetiségi tartalmat kapjon. A Baranya-háromszög az Újvidék központú Duna-bánsághoz került. Az új közigazgatási egység kialakításakor elsődleges cél volt a szerbek területi pozícióinak a javítása, így észak-szerbiai területeket is az új bánsághoz csatoltak (4. ábra).

4. ábra. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság felosztása bánságokra, 1929

Banovina Boundaries, 1929

Forrás: www.montenet.org/history/podgskup.html

1931-ben az uralkodó új alkotmányt adott a „jugoszláv nemzetnek”. Az alkotmányosság újbóli visszatérése felbátorította a horvát ellenzéket, s 1932-ben megfogalmazták az ún. zágrábi pontokat, mint a demokratizálás lehetőségeit. A pontok között kitértek a közigazgatás átalakítására is, autonómiával rendelkező tartományok létrehozásáért szálltak síkra. Az egyik tervezett autonóm tartomány a Vajdaság volt.

1939. augusztus 26-án a szerb kormány és a horvátok megegyeztek a Horvát Bánság létrehozásában. Az autonóm Horvát Bánság egyfajta kompromisszumot jelentett a horvát és a szerb politikai elit között, de korántsem minden érdekcsoport értetett egyet a megoldással. A szerb elit egy része túl nagy engedménynek tekintette a megoldást, s úgy fogal-

maztak, hogy ezzel elindult Jugoszlávia föderalizálása és a horvátok túlságosan nagy területet kaptak, túl sok szerb került horvát igazgatás alá.

A horvát elit egy része azon a véleményen volt, hogy rossz kompromisszum született, kevés terület került a Horvát Bánsághoz. Nem került oda a Kotori-öböl, a Baranya-háromszög és a Nyugat-Bácska Szabadkával, amelyek „ösi horvát földek”.

A Vajdaságban is hatása volt a Horvát Bánság kialakításának. A Vajdaságban is működő Horvát Parasztpárt vezetése kettéhasadt. A szabadkai horvátok a Horvát Bánsághoz való csatlakozást szorgalmazták, míg a zomboriak a Duna bánság, a vajdasági autonómia megteremtését tekintették elsődleges célnak.

4. A Baranya-háromszög „lebegése”, 1941–1944

(A Délvidék visszacsatolása Magyarországhoz, az Önálló Horvát Állam létrejötte, a jugoszláv partizánmozgalom döntése az új jugoszláv állami berendezkedésről)

1941 áprilisában a Baranya-háromszög is visszatért Magyarországhoz. A katonai közigazgatást felváltó polgári közigazgatási területbeosztást az 1918-ban fennálló állapotoknak megfelelően 1941. szeptember 17-én szervezték jelentős részben újra. A felállított Dárdai járás székhelye ismét Dárda lett. (A terület 1944. december 31-ig volt magyar joghatóság alatt állónak tekinthető.)

A Független Horvát Állam 1941-ben úgy alakította ki zsupánsági beosztását, hogy a magyar határ mentén létrehozott négy zsupánság közül a legnagyobb a „Baranja” nevet viselte. Nem tartoztak hozzá korábbi baranyai települések, de a horvátok úgy gondolták, hogy Baranya ösi horvát föld.

Még Jugoszlávia teljes felszabadítása előtt az AVNOJ 1943-ban Jajcében megtartott II. kongresszusán meghatározták a leendő új állam berendezkedésének alapelveit. Kimondták, hogy az új berendezkedés alapja a föderalizmus lesz, s tételesen felsorolták a leendő egységeket, de pontosan nem határozták meg határaikat.

1944 novemberétől a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg véres harcokat folytatott a Baranya-háromszögben. A batinai átkelés a Dunán súlyos áldozatokat követelt.

5. Területi alkuk az új Jugoszlávián belül, 1944–1945

1944 márciusában már elkezdődött a gondolkodás az új területi egységek lehatárolásáról. Tito ekkor kijelentette, hogy a Vajdaság ahhoz a föderatív egységhez fog tartozni, amelyet a nép többsége kívánatosnak tart. Mivel a Vajdaság területén a szerbek voltak többségben ez azt jelentette, hogy feltehetően Szerbiához kerül majd a Vajdaság.

1944–1945 fordulóján katonai közigazgatást vezettek be a Vajdaság területén is. A Bánáti, Bácskai és Baranyai Katonai Igazgatás a volt partizánok irányítása alatt állt és működött. A katonai közigazgatásnak jelentős szerepe volt a magyarokkal és a németekkel szemben elkövetett tömeggyilkosságokban, illetve a nyomok eltüntetésében.

1945. január 27-én elrendelte a Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokság katonai igazgatási szerepkörének II. 15-i hatállyal történő megszüntetését. A Parancsnokság a Főparancsnokságnak alárendelt katonai körzetti alakul, tisztán katonai funkciókkal.

1945. április 6-án a Vajdasági Népi Felszabadító Főbizottság Jovan Veselinov vajdasági kommunista vezető javaslatára határozatot hozott, hogy a Vajdaság Szerbiához kíván tartozni a föderációs átszervezés után. 1945 augusztusában az AVNOJ III. ülészakán a vajdasági küldöttek megerősítették szándékukat a tekintetben, hogy Szerbiához kívánnak tar-

tozni. A határozatot megszavazták. Érdekes a határozat azon kitétele, hogy: „A csatlakozás azon határok között történik, amelyeket az ideiglenes nemzetgyűlés előír majd”.

1945. június 19-én Tito egy bizottságot hozott létre azzal a céllal, hogy vizsgálja meg minden szempontból a Baranya-háromszög maradjon-e a Vajdaság keretei között, avagy csatolják majd Horvátországhoz. A bizottság elnöke Milovan Đilas lett. A bizottság a helyszíni vizsgálatok után július 1-jén azt javasolta, hogy a Baranya-háromszög (Dárda és Batina járások) kerüljenek a Vajdaságtól át Horvátországba. A határozatot minden érintett fél tudomásul vette. Nem kívánták kiélezni a kis terület körül a szerb-horvát feszültségeket, amelyek már a korai titói korszakban is megjelentek.

6. Összegzés

A Baranya-háromszög (egy kis területű és kis népességű „részmegye”) kérdésköre 1918–1922 között egyszerre kapcsolódott az európai nagypolitika, a magyar–szerb, a magyar–horvát kapcsolatok bonyolult rendszerébe, valamint a szerb–horvát új államon belüli viszonyrendszerben megjelenő érdekellentéteibe.

A terület állami hovatartozásának kialakításakor nem vették figyelembe sem a korábbi magyar–horvát alkotmányos jelentőségű belső közigazgatási határt, sem pedig a területen élő magyar és német lakosság szándékait, érdekeit. A nagypolitika, szerb állami politika és a vajdasági szerbség döntött alapvetően a Baranya-háromszögről és lakosságának sorsáról.

1941–1945 között minden tekintetben ellentmondásos viszonyok alakultak ki a Baranya-háromszög körül: formálisan Magyarországhoz tartozott, de ezt a Szövetséges Hatalmak nem ismerték el, a Független Horvát Állam igényt formált egész Baranyára lényegében. A jugoszláv partizánok 1943-ban Jajcában már eldöntötték a felszabaduló Jugoszlávia új berendezkedésének alapvető kérdéseit.

JEGYZETEK

1. Fogarassy L. (1985): A magyar–délszláv kapcsolatok katonai története 1918–1921. – Baranyai Helytörténetírás, No. 6. pp. 537–574.; Hornyák Á. (2010): A szerb megszállás Baranyában: 1918–1921. – História, XXXII. évf. No. 9–10, pp. 49–54.
2. Szűts E. (1982): Adatok a megszállt Baranya-Pécs közigazgatásának helyzetéről és a visszacsatolás katonai és politikai előkészítéséről (1918–1920) – Baranyai Helytörténetírás, pp. 191–212.; Szűts E. (1983): Politikai küzdelmek a megszállt Pécsen és Baranyában. – Baranyai Helytörténetírás, No. 4. pp. 141–173.; Szűts E. (1985): Baranyai-pécsi autonómia tervek 1918–1921. No. 6. pp. 299–322.; Szűts E. (1991): Az elmerült sziget. (A Baranyai Szerb–Magyar Köztársaság.) Pécs, Pannónia Könyvek.
3. Gergely F.–Kőhegyi M. (1974): Pécs–Baranya–Baja háromszög történelmi problémái 1918–1921 között. Baja, Bajai Dolgozatok, No. 1.; Major Z. (2010): A mindennapi élet nehézségei a Monarchia összeomlása és a szerb megszállás alatt Baján. In. Múltbanéző. (A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárának elektronikus folyóirata), I. évf. No. 1. pp. 23–36.
4. Grlica, M. (2008): Ismerjük meg egymást. Újvidék, Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajtó Tanácsa.
5. Bacsa G. (1998): A magyar–jugoszláv (S.H.S.) határ megállapítása és kitűzése. (A trianoni békeszerződés szerint) 1921–1924. Budapest, Püski Könyvkiadó. pp. 25–30.
6. Bátty Zs.–Kogutowicz K. (szerk.) (1921): XV. A trianoni határvonal, 1 : 800 000 méretében. In. Kogutowicz Zsebtalasa az 1922. évre. Budapest. A Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának kiadása pp. 172–176.
7. Gorjánác R. (1981): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában, I. – Baranyai Helytörténetírás, pp. 463–513.; Gorjánác R. (1982): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Ba-

- ranyában II. – Baranyai Helytörténetírás, pp. 393–439.; Gorjánác R. (1983): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában III. – Baranyai Helytörténetírás, No. pp. 513–547.
8. Bajza J. (1929): Jugoszlávia. Budapest, Magyar Szemle Társaság. A Magyar Szemle Kincsestára, No. 27. pp. 75–77.
9. Szende Gy. (1922): Szerb, horvát és szlovén királyság. In. Földrajz-statisztikai és gazdaság-statisztikai adatok a Föld összes államairól. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt. p. 346.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alkotmánya. Budapest, 1922. A Szent Gellért Társaság.
- Bacsa G. (1998): A magyar–jugoszláv (S.H.S.) határ megállapítása és kitűzése. (A trianoni békeszerződés szerint) 1921–1924. Budapest, Püski Könyvkiadó.
- Bajza J. (1929): Jugoszlávia. Budapest, Magyar Szemle Társaság. A Magyar Szemle Kincsestára, No. 27.
- Bátty Zs.–Kogutowicz K. (szerk.) (1921): XV. A trianoni határvonal, 1 : 800 000 méretében. In. Kogutowicz Zsebatlasza az 1922. évre. Budapest. A Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának kiadása pp. 172–176.
- Fogarassy L. (1985): A magyar–délszláv kapcsolatok katonai története 1918–1921. – Baranyai Helytörténetírás, No. 6. pp. 537–574.
- Gergely F.–Kőhegyi M. (1974): Pécs–Baranya–Baja háromszög történelmi problémái 1918–1921 között. Baja, Bajai Dolgozatok, No. 1.
- Gorjánác R. (1981): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában, I. – Baranyai Helytörténetírás, pp. 463–513.
- Gorjánác R. (1982): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában II. – Baranyai Helytörténetírás, pp. 393–439.
- Gorjánác R. (1983): Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában III. – Baranyai Helytörténetírás, No. pp. 513–547.
- Grlica, M. (2008): Ismerjük meg egymást. Újvidék, Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajító Tanácsa.
- Gulyás L. (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Budapest, Hazai Térségfejlesztő Rt.
- Hornyák Á. (2010): A szerb megszállás Baranyában: 1918–1921. – História, XXXII. évf. No. 9–10, pp. 49–54.
- Lábadi K. (2008): Drávaszög lexikon. Eszék–Budapest, Timp Kiadó.
- Major Z. (2010): A mindennapi élet nehézségei a Monarchia összeomlása és a szerb megszállás alatt Baján. In. Múltbanéző. (A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárának elektronikus folyóirata), I. évf. No. 1. pp. 23–36.
- Pataky A. (2009): Délkelet-Baranya (Drávaszög) hat évszázados településtörténete, lakosságának nemzetiségi összetétele és változásai. Eszék, HUNCRO Sajtó és Nyomdaipari Kft.
- A. Sajti E. (2004): Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918–1947. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Szende Gy. (1922): Szerb, horvát és szlovén királyság. In. Földrajz-statisztikai és gazdaság-statisztikai adatok a Föld összes államairól. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt. Pp. 343–353.
- Szűts E. (1982): Adatok a megszállt Baranya–Pécs közigazgatásának helyzetéről és a visszacsatolás katonai és politikai előkészítéséről (1918–1920) – Baranyai Helytörténetírás, pp. 191–212.
- Szűts E. (1983): Politikai küzdelmek a megszállt Pécsen és Baranyában. – Baranyai Helytörténetírás, No. 4. pp. 141–173.
- Szűts E. (1985): Baranyai-pécsi autonómia tervek 1918–1921. No. 6. pp. 299–322.
- Szűts E. (1991): Az elmerült sziget. (A Baranyai Szerb–Magyar Köztársaság.) Pécs, Pannónia Könyvek.